

Σχολική Εργασία Βιωματικής Δράσης, Άγιος Γεώργιος 2015

ΘΕΜΑ:

Οι ιδιοφυΐες της Ευρωπαϊκής Μουσικής: *Από το Μεσαιωνικό Γρηγοριανό Μέλος ως την ατονική μουσική του 20^{ου} αιώνα.*

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ - ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ ΥΠΕΥΘΥΝΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ: Θανάσης Αποστόλου ΠΕ16

ΣΧΟΛΙΚΗ ΜΟΝΑΔΑ Γυμνάσιο Αγίου Γεωργίου

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΠΕΔΙΟ: «Πολιτισμός και Δραστηριότητες Τέχνης»

Εισαγωγή

Η ευρωπαϊκή μουσική παράδοση στην περίοδο 1500 – 2000 μ.Χ. δεν είναι μία ακόμα μουσική σαν όλες τις άλλες, αλλά ένα λαμπρό οικοδόμημα που ξεχωρίζει και μιλά σε κάθε λαό, κάθε εποχής. Η διαχρονικότητα, το αρχαιοελληνικό πνεύμα, η τεχνολογία των μουσικών οργάνων, οι εκπληκτικές τεχνικές σύνθεσης φθάνουν σε ένα εξεπέραστο αποκορύφωμα.

Δεν είναι τυχαίο που ονομάζεται "κλασική μουσική", αφού παραμένει όντως κλασική και επίκαιρη όχι μόνο μέχρι σήμερα, αλλά μάλλον όσο θα υπάρχει η ανθρωπότητα.

Στην παρούσα εργασία διερευνούμε τα σημαντικά στάδια και σταθμούς σε αυτό το συγκλονιστικό ταξίδι της ανθρώπινης διάνοιας, καθώς δημιουργούσε σταδιακά τα μουσικά ρεύματα που απαρτίζουν την Ευρωπαϊκή μουσική παράδοση.

Όσα ακολουθούν είναι επιλεγμένα αποσπάσματα από τις εργασίες των μαθητών της Β γυμνασίου, καθώς διερευνούσαν την Ευρωπαϊκή μουσική, διαβάζοντας και ακούγοντάς την σε όλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς.

Γρηγοριανό μέλος

Το γρηγοριανό μέλος είναι το μονοφωνικό λειτουργικό μέλος της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας. Πήρε το όνομά του από τον Πάπα Γρηγόριο Α΄ το Μέγα (θητεία 590 - 604 μ.Χ.) Το γρηγοριανό μέλος εκτελείται από τον ιερέα, τον πρωτοψάλτη, τη χορωδία, που αποτελείται από κληρικούς και παιδιά, και από το εκκλησίασμα.

Όπως η μουσική των Ελλήνων και των Εβραίων απ' όπου κατάγεται, το γρηγοριανό μέλος αποτελείται από μία μονογραμμική μελωδία. Με άλλα λόγια, είναι Μονοφωνικό ως προς την υφή του, στερείται δηλαδή τη διάσταση της αρμονίας και της αντίστιξης. Η φωνητική γραμμή που κυλάει αβίαστα, προσαρμόζεται επιδέξια στο λατινικό κείμενο. Στο μελωδικό του ύφος, το γρηγοριανό μέλος αποφεύγει τα μεγάλα άλματα και τις δυναμικές αντιθέσεις. Η απαλή του άνοδος και η πτώση συγκροτούν ένα είδος εξαϋλωμένου μουσικού λόγου, «μια προσευχή πάνω στους τόνους». Τα γρηγοριανά άσματα μεταφέρονται προφορικά στην αρχή από τη μία γενιά στην επόμενη.

Με τον όρο Μπαρόκ (Baroque) αναφερόμαστε είτε στην ιστορική περίοδο 1600 - 1750 που ακολούθησε την Αναγέννηση (ειδικότερα τον Μανιερισμό), είτε στο συγκεκριμένο καλλιτεχνικό ύφος που διαμορφώθηκε την περίοδο αυτή. Το ύφος του Μπαρόκ αποτέλεσε ένα νέο τρόπο έκφρασης που γεννήθηκε στη Ρώμη της Ιταλίας, απ' όπου εξαπλώθηκε σχεδόν σε ολόκληρη την Ευρώπη. Χαρακτηρίστηκε από ένα έντονο δραματικό και συναισθηματικό στοιχείο, ενώ εφαρμόστηκε κυρίως στην αρχιτεκτονική, τη γλυπτική και τη μουσική, αλλά συναντάται παράλληλα και στη λογοτεχνία ή τη ζωγραφική.

Σκοπός του μπαρόκ είναι πρωτίστως να εντυπωσιάσει καθώς και να εξυψώσει τον άνθρωπο μέσα από τα πάθη και τα συναισθήματά του. Σε αντίθεση με τις ιδεολογικές αρχές του ρομαντικού κινήματος, ο άνθρωπος δεν εκλαμβάνεται ως μονάδα αλλά ως μέρος ενός συνόλου. Ο όρος μπαρόκ προέρχεται πιθανότατα από την πορτογαλική λέξη *barocco*, που σημαίνει το ακανόνιστο μαργαριτάρι και ως επίθετο δηλώνει γενικά την έννοια του ασυνήθιστου ή παράδοξου. Η επιτυχία του Μπαρόκ οφείλεται σε ένα μεγάλο βαθμό και στην στήριξη της Καθολικής εκκλησίας, η οποία χρησιμοποίησε την τεχνοτροπία του και το δραματικό του ύφος για την αναπαράσταση πολλών θρησκευτικών θεμάτων που

προκαλούσαν την συναισθηματική συμμετοχή του θεατή.

Επιπλέον, η αριστοκρατία της εποχής και η βασιλική εξουσία ευνοήθηκε από το επιβλητικό ύφος του μπαρόκ για την κατασκευή ανάλογων κτιρίων ή παλατιών που ενίσχυαν το κύρος της. Σε χώρες με έντονη παρουσία του προτεσταντικού κινήματος, όπως η Ολλανδία ή η Αγγλία, το μπαρόκ δεν κατάφερε να επικρατήσει.

Γιόχαν Σεμπάστιαν Μπαχ

Ο Γιόχαν Σεμπάστιαν Μπαχ (1685 - 1750) ήταν Γερμανός συνθέτης, διευθυντής ορχήστρας, εκπαιδευτικός και εκτελεστής (οργανίστας, κλειδοκυμβαλίστας, βιολιστής της περιόδου Μπαρόκ.

Υπήρξε αναμφισβήτητα ο μεγαλύτερος συνθέτης αυτής της περιόδου, καθώς και ένας από τους σπουδαιότερους στην ιστορία της έντεχνης Δυτικής μουσικής. Τα περισσότερα από 1000 έργα του που έχουν διασωθεί ως τις μέρες μας, ενσωματώνουν όλα τα χαρακτηριστικά του στυλ Μπαρόκ, το οποίο και απογειώνουν στην τελειότητα. Παρόλο που δεν εισάγει κάποια νέα μουσική φόρμα, εμπλουτίζει το γερμανικό μουσικό στυλ της εποχής με μια δυνατή και εντυπωσιακή αντιστικτική τεχνική. Η μουσική του χαρακτηρίζεται από τεχνική αρτιότητα, αρτιστικό υπόβαθρο και, κυρίως, υψηλή πνευματικότητα.

Ήταν το όγδοο παιδί της οικογένειας (6 αγόρια και 2 κορίτσια).

Το 1719, ο Μπαχ αποπειράθηκε να συναντήσει τον φημισμένο Γκέοργκ Φρήντριχ Χαίντελ (Handel) στο σχετικά κοντινό Χάλλε (Halle). Μόλις όμως έφθασε εκεί, έμαθε ότι ο Χαίντελ είχε μόλις φύγει από την πόλη. Ήταν γραφτό, οι δύο μεγαλύτεροι συνθέτες της Μπαρόκ περιόδου να μην συναντηθούν ποτέ!

Γκέοργκ Φρήντριχ Χαίντελ

Ο Γκέοργκ Φρήντριχ Χαίντελ (επίσης Χέντελ) (1685 - 1759) ήταν Γερμανός συνθέτης της ύστερης περιόδου της μπαρόκ μουσικής, που διακρίθηκε κυρίως για τα ορατόριά του. Έζησε κατά το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του στην Αγγλία και απέκτησε την αγγλική ιθαγένεια το 1726. Συνέθεσε concerti grossi, όπερες και ορατόρια. Το πιο διάσημο έργο του είναι το ορατόριο Μεσσίας. Επηρέασε βαθιά πολλούς από τους μεταγενέστερους συνθέτες, μεταξύ των οποίων ήταν ο Φραντς Γιόζεφ Χάυντν, ο Μότσαρτ και ο Μπετόβεν, ενώ το έργο του συνέβαλε στη μετάβαση από την εποχή της μουσικής Μπαρόκ στην Κλασσική περίοδο. Οι συνθέσεις του περιλαμβάνουν περίπου 50 όπερες, 23 ορατόρια και πολλές συνθέσεις εκκλησιαστικής μουσικής, καθώς και ορχηστρικά κομμάτια. Μαζί με τον Μπαχ είναι οι κυριότεροι συνθέτες του μπαρόκ.

Κλασική περίοδος

Με τον όρο κλασική εποχή της μουσικής αναφερόμαστε στην κλασική περίοδο της Δυτικής μουσικής, η οποία ξεκίνησε περίπου το 1750 και τερματίστηκε μεταξύ του 1810 και 1830. Η κλασική εποχή ακολούθησε την Μπαρόκ περίοδο και προηγήθηκε του ρομαντισμού. Αποτελέσει την περίοδο κατά την οποία ξεχώρισαν οι μορφές πολύ σημαντικών συνθετών, όπως του Γιόζεφ Χάυντν, του Μότσαρτ και του Μπετόβεν. Επιπλέον μπορεί να ενταχθεί σε μια γενικότερη πολιτιστική αλλαγή που συντελέστηκε από τα μέσα του 18ου αιώνα, έχοντας ως σημαντική επιρροή τις ιδέες του Διαφωτισμού, με αποτέλεσμα την δημιουργία εξαιρετικών μουσικών επιτευγμάτων.

Η περίοδος του Μπαρόκ συνδέθηκε με την άνοδο του απολυταρχισμού στην Ευρώπη αλλά και με μια σταδιακή αναθεώρηση των παραδοσιακών ιδεών και αξιών. Ήδη από τον 17ο αιώνα οικοδομήθηκε μια νέα κοσμοαντίληψη περισσότερο ορθολογική και μηχανιστική, που θεμελιώθηκε από τον Καρτέσιο, τον Τζον Λοκ και τον Νεύτωνα. Η πνευματική αυτή επανάσταση αποτέλεσε και την βάση του πολιτιστικού κλίματος μέσα στο οποίο γεννήθηκε και ο Διαφωτισμός. Όπως ο Διαφωτισμός έτσι και ολόκληρη η καλλιτεχνική παραγωγή του 17ου και 18ου αιώνα αντανακλά ένα θαυμασμό για τον κλασικό κόσμο και οι δημιουργοί μιμούνται τα κλασικά πρότυπα.

Στο γεγονός αυτό, σημαντική συμβολή έχουν και οι αρχαιολογικές αποστολές που πολλαπλασιάζονται και οδηγούν σε σημαντικές ανακαλύψεις στην Ελλάδα,

Η κλασική μουσική χαρακτηρίζεται γενικά από μια ομοφωνική μουσική γραφή κατά την οποία κυριαρχεί μια βασική μελωδία, ενώ τα υπόλοιπα συνοδευτικά μέρη υποστηρίζουν την μελωδία αυτή. Το ύφος αυτό ήταν σε πλήρη αντίθεση με την πολυφωνική και αντιστικτική δομή της προκλασικής ή μπαρόκ μουσικής. Επιπλέον το κλασικό ύφος εισάγει μια μελωδική και αρμονική περιοδικότητα.

Φραντς Γιόζεφ Χάυντν

Ο Φραντς Γιόζεφ Χάυντν (1732 – 1809), ήταν Αυστριακός συνθέτης, ένας από τους σημαντικότερους της κλασικής εποχής της μουσικής. Θεωρείται ο "πατέρας" της συμφωνίας και του κουαρτέτου εγχόρδων. Το έργο του περιλαμβάνει κυρίως οργανική μουσική — συμφωνίες και μουσική δωματίου — καθώς και φωνητικά έργα στα οποία περιλαμβάνονται κωμικές και δραματικές όπερες.

Βόλφγκανγκ Αμαντέους Μότσαρτ

Ο Βόλφγκανγκ Αμαντέους Μότσαρτ (1756 - 1791) είναι ένας από τους σημαντικότερους συνθέτες κλασικής μουσικής. Μαζί με τον Γιόζεφ Χάυντν, τον Λούντβιχ βαν Μπετόβεν και τον Φραντς Σούμπερτ αποτελούν τους σημαντικότερους εκπροσώπους του λεγόμενου βιεννέζικου κλασικισμού, του κλασικισμού και τη λεγόμενη «Πρώτη Σχολή της Βιέννης» . Συνέθεσε περισσότερα από 600 έργα, μουσική δωματίου, συμφωνική και εκκλησιαστική μουσική, καθώς και μικρότερες συνθέσεις: παραλλαγές, φαντασίες, σονάτες, άριες κ.α.

Στην ηλικία των πέντε ετών, συνέθετε ήδη μικρά κομμάτια, τα οποία έπαιζε στον πατέρα του, ο οποίος τα κατέγραφε. Οι δεξιότητες του νεαρού Μότσαρτ υπήρξαν μοναδικές. Εκτός από την εξαιρετική τεχνική του στο πιάνο, στο όργανο και στο βιολί, είχε την ικανότητα να αποστηθίζει πληθώρα συνθέσεων με φαινομενική ευκολία. Ο πατέρας του Μότσαρτ ήταν ένας αφοσιωμένος δάσκαλος για τα παιδιά του και κατά παράδοξο τρόπο η αυταρχική στάση του παρακινούσε τον Μότσαρτ να προχωρά παραπέρα από ό,τι του δίδασκε ο πατέρας του. Η πρώτη σύνθεση, γεμάτη μουντζούρες από μελάνι, και οι πρώτες του

προσπάθειες με το βιολί αποτέλεσαν δική του πρωτοβουλία και εξέπληξαν τον πατέρα του. Ήδη σε ηλικία έξι ετών, κατέγραφε ο ίδιος τις συνθέσεις του. Ο πατέρας του εγκατέλειψε τελικά τη σύνθεση όταν έγιναν εμφανή τα μουσικά ταλέντα του γιου του.

Λούντβιχ βαν Μπετόβεν

Ο Λούντβιχ βαν Μπετόβεν (770 — 1827) ήταν Γερμανός συνθέτης και πιανίστας.

Αποτέλεσε μία από τις κεντρικότερες μορφές της κλασικής μουσικής και συγκαταλέγεται σήμερα ανάμεσα στους ευρύτερα αποδεκτούς συνθέτες όλων των μουσικών περιόδων και τους πλέον γνωστούς όλων των εποχών. Ο Μπετόβεν αν και ανήκει περισσότερο στην κλασική περίοδο, συνδέθηκε με το κίνημα του ρομαντισμού που ακολούθησε και τα τελευταία του έργα διακρίνονται από έντονα ρομαντικά στοιχεία. Οι συμφωνίες και τα κοντσέρτα για πιάνο που συνέθεσε αποτελούν τα πιο δημοφιλή έργα του. Από πολλούς αναγνωρίζεται ως μια από τις μουσικές ιδιοφυίες, παράδειγμα και μέτρο σύγκρισης για όλους τους μεταγενέστερους συνθέτες.

Σε ηλικία 12 ετών δημοσιεύτηκε η πρώτη του σύνθεση και ο δάσκαλός του Νέεφε δήλωσε

πως επρόκειτο για τον νέο Μότσαρτ. Ο Μπετόβεν συνέχισε να συνθέτει έργα ενώ συγχρόνως άρχισε να εργάζεται ως οργανίστας στην Αυλή.

Ένα από τα σημαντικότερα και το πιο τραγικό γεγονός της ζωής του Μπετόβεν αποτέλεσε η κώφωση του. Άρχισε να χάνει την ακοή του σταδιακά από την ηλικία των 26 ετών, το 1796 (κατά άλλους αρχίζει λίγα χρόνια αργότερα) και, περίπου το 1820, θεωρείται πως ήταν ολοκληρωτικά κωφός. Το γεγονός αυτό προκαλούσε μεγάλη θλίψη στον Μπετόβεν, η οποία αποτυπώνεται και σε γράμμα του προς τους αδελφούς του, το 1802, με την παράκληση να διαβαστεί μετά το θάνατό του, γνωστό και ως Διαθήκη του Heiligenstadt. Παρά την απώλεια της ακοής του, έγραψε μουσική μέχρι το τέλος της ζωής του. Η υγεία του Μπετόβεν ήταν γενικά κακή και το 1826 επιδεινώθηκε δραστικά, γεγονός που οδήγησε και στο θάνατο του τον επόμενο χρόνο.

Ρομαντική περίοδος

Ρομαντική ονομάζεται η μουσική που ανήκει στο ευρύτερο πνευματικό κίνημα που εμφανίστηκε στο τέλος του 18ου αιώνα στη Γερμανία και διαδόθηκε κατά τις πρώτες δεκαετίες του 19ου στην υπόλοιπη Ευρώπη.

Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από έντονες αναφορές σχετικά με την ελευθερία του ανθρώπου, την παιδεία του, την σχέση του με τη φύση αλλά και τον άνθρωπο. Κυριαρχεί μία τάση απελευθέρωσης των συναισθημάτων που δεν υπήρχε στις προηγούμενες εποχές και οι καλλιτέχνες εκφράζουν τον πόνο, την αγάπη, την χαρά χωρίς να αισθάνονται την ανάγκη να τα καλύψουν.

Αυτές όλες οι τάσεις ήταν φυσικό να επηρεάσουν την τέχνη στο σύνολό της και φυσικά και τη μουσική που από την πλευρά της εκφράζει όλες αυτές τις επιθυμίες και τα αισθήματα με νέες τεχνικές όπως:

- Αλλοιωμένες συγχορδίες
- Συνεχείς μετατροπές (αλλαγές τονικών κέντρων - κλιμάκων)
- Πληθωρικότητα στη μελωδική έκφραση
- Πλούσιες σε ηχοχρώματα ενορχηστρώσεις και πολυπληθείς ορχήστρες

Οι παρτιτούρες των ρομαντικών είναι γεμάτες σημειώσεις σχετικά με την εκτέλεση του έργου έτσι ώστε να μην αφήνουν μεγάλο περιθώριο αυτοσχεδιασμού ενώ ένα είδος που αναπτύσσεται έντονα στην περίοδο αυτή είναι η "Προγραμματική Μουσική". Σε αντίθεση με την "Απόλυτη Μουσική" που στηρίζεται στην καθαρή έμπνευση, η προγραμματική μουσική

προσπαθεί να απεικονίσει παραστάσεις ή συναισθήματα χρησιμοποιώντας τα εκφραστικά μέσα που προσφέρουν τα μουσικά όργανα, όπως αντίστοιχα χρησιμοποιούν οι ζωγράφοι τα χρώματα.

Σημαντικά γεγονότα της εποχής είναι και η ανάπτυξη της τεχνικής της ενορχήστρωσης και οι βελτιώσεις και αλλαγές στην όπερα.

Φρεντερίκ Σοπέν

Το έργο του Σοπέν προορίζεται αποκλειστικά για πιάνο, με εξαίρεση μερικά έργα μουσικής κοντσερτάντε για πιάνο και ορχήστρα

Ο Φρεντερίκ Σοπέν (1810 - 1849) ήταν Γαλλο-Πολωνός συνθέτης, ένας από τους μεγαλύτερους εκπροσώπους του ρομαντισμού στη μουσική και από τους μεγαλύτερους πιανίστες της εποχής του. Αρκετές συνθέσεις του συγκαταλέγονται στα σημαντικότερα έργα του πιανιστικού ρεπερτορίου. Ο Φρεντερίκ από μικρός έδειξε το ταλέντο που είχε στη μουσική. Παρακολουθούσε μαθήματα από 6 ετών και όταν ήταν 7 ετών τυπώθηκε η πρώτη του σύνθεση, μια Πολωνέζα σε σολ ελάσσονα. Σε ηλικία 8 ετών εμφανίστηκε πρώτη φορά δημοσίως ως πιανίστας. Η φήμη του γρήγορα έγινε μεγάλη και στην Βαρσοβία τον θεωρούσαν δεύτερο Μότσαρτ.